

Апстрактна вистина нема, вистината е конкретна. Тоа марксистичко начело важи и за сите размислувања за односот меѓу слободата на научното творештво и општествената одговорност која не може да ја одбегне никој кој делува јавно, било како научник или општествен работник.

Со надеж дека овие мои предлози ќе бидат земени предвид и ќе ползуваат при објавувањето на второто издание на Зборникот,

како што тоа Редакцијата го има најавено, другарски Ве поздравувам.

12 октомври 1977 година,
во Скопје

(Споменка ШИКИК)

„Носител на партизанска
споменица 1941“

број 28088

БЕОГРАД

27 март број 36
телефон: 340-817

ГЛАСНИК, год. XX, Скопје 1976, бр. 3, 325 + Библиографија 240 страни

Органот на Институтот за национална историја „Гласник“ бр. 3 од 1976 година излезе неодамна од печат. Овој број на списанието е јубилеен и посветен на 20-годишнината од неговото излегување. Во изминатите две децении тој е отпечатен во 46 броја на 14.000 страници, кои, според уводните зборови на Редакцијата, значат „огромен фактографски и идеен фонд цврсто вградени во самите темели на реконструкцијата и научното марксистичко толкување на историјата на Македонија“.

Како и досегашните, така и овој јубилеен број ги содржи постојаните рубрики *Статии и Прилози, Материјали, Библиографија, Критика и Рецензии и Прикази*.

Во рубриката *Статии и Прилози* обработени се 10 теми. Уводните страници на истата се посветени на пристапното предавање на Јосип Броз Тито кое го одржа на ден 21 декември 1976

година во Белград при промовирањето за прв доктор на воените науки во Југославија, чии наслов, даден од Редакцијата, гласи *Нашето ослободување е наше дело* (с. 11—31). Во него е опфатена антифашистичката борба на КПЈ пред Втората светска војна и нејзината улога во преземањето на конкретни мерки за одбрана на независноста на земјата поради приближувачката опасност од фашистичка агресија со формирање во 1940 година при ЦК КПЈ на Воен штаб, а потоа се изнесува упорната работа на КПЈ уште од првите денови на окупацијата за организирање и водење општонародна војна (а не „герилка“ или „движење на отпор“!) со поведување и ангажирање сè пошироки слоеви од населението во ослободителната борба која се води на целата територија на Југославија; потоа за целите на Народноослободителната борба; за бројното растење на народноослободителна вој-

ска и нејзините огромни успеси во борбата против окупаторите и нивните домашни слуги и ослободувањето на земјата; за придонесот што југословенските народи со својата Народноослободителна борба го дадоа во победата над силите на Оската, задржувајќи за целото време на војната голем број окупаторски дивизии на тлото на Југославија; за значењето на Црвената армија во Втората светска војна и уделот нејзин при ослободувањето на Белград и на источниот дел на Србија со нашата народноослободителна војска; за тоа како дојде ОФ — бугарска војска да земе учество од октомври месец 1944 година во завршните операции против германскиот окупатор на дел од територијата на Југославија и денешните фалсификати за нејзиниот придонес во таа борба, а на крајот се говори и за причините, целта, општествената смисла и развојните правци на нашите современи одбранбени напори.

Партизанските одреди во Македонија во 1941 година и нивните дејства (с. 33—56) е статија од д-р Миле Тодоровски. Во неа авторот ги следи развојните фази во формирањето на партизанските одреди во Македонија во 1941 година, нивните акции и успеси во судирите со окупаторот на кој му нанесуваат човечки загуби, а потоа се изнесува нивното вооружување, национализмот, социјалниот и политички состав, возраста и полот на борците, подвлекувајќи дека 75% од борците се работници и дека тие се носечкиот дел на партизанските одреди во овој период на На-

родноослободителната борба на македонскиот народ. На крајот се изнесуваат причините за расформирањето на партизанските одреди кон крајот на 1941 година, како и за нивното огромно политичко значење и позитивен прием кај македонскиот народ.

М-р Стојан Киселиновски пишува на тема *Лозанскиот мировен договор, неговата политичка суштина и задолжителната размена на населението меѓу Грција и Турција*. (с. 57—66) Во статијата станува збор за решавањето на проблемот за статусот на малцинствата кој искрснал по Грчко—Турската војна во периодот на 1920—1922 година во која Грција била победена, па морала да учествува во Лозана каде што е склучен договор меѓу неа и Турција според кој принципот за почитување на малцинските права е отфрлен, а е прифатен принципот за задолжително иселување на „непожелното“ население. Со ваквото решение биле задоволни сите: и завојувачките страни, и другите балкански држави, освен македонскиот народ.

Бугарските влади Егзархијата отсекогаш биле активни и упорни во парализирањето, скршувањето и искористувањето за свои великобугарски поробувачки аспирации на акциите и потфатите на македонското револуционерно национално-ослободително движење. Во своите непријателски диверзии и за реализација на ваквите активности против македонското ослободително дело тие секогаш соработници наоѓале од средината на самиот македонски народ. За една ваква диверзија на

бугарската влада и Ѓзархија преку Македонците Ефтим Пространов и Христо Шалдев за спротивставување на Тајната македонско-одринска револуционерна организација (ТМОРО) против Македонското научно-литературно другарство во Петроград (МНЛД) во периодот непосредно по Илинденското востание пишува д-р Блаже Ристовски во прилогот *Акциите на бугарската влада и на Ѓзархијата за конфронтирањето на ТМОРО против МНЛД (1903—1904)*. (с.67—102).

Шукри Рахими во написот *Формирањето на комитетот за слобода на Албанија во Битола 1905 година и неговата дејност* (с. 103—122) пишува за новата фаза во развитокот на албанското национално движење и неговите активности во првите години на XX век за активноситте, односно од 1905 па до првата Балканска војна во 1912 година.

Прилогот на д-р Петар Стојанов под наслов *Обидите на големите европски држави да ја спречат Балканската војна во 1912 година* (с. 123—149) говори за четворниот балкански сојуз од 1912 година меѓу Србија, Грција, Бугарија и Црна Гора за војна против Турција со цел да ги освојат и поделат нејзините балкански територии, меѓу кои и Македонија и Албанија, од една страна, а од друга, настојувањата на големите западни сили, Русија и Австро—Унгарија да се решат на мирен начин, бидејќи нивните многукратни интереси и зачувувањето на рамнотежа на силите во Европа налагале на Балканот да не се нарушува „статус—кво“.

Но, во тоа тие не

успеле, па Првата балканска војна избувнала, Турција е победена, а нејзините балкански провинции, меѓу кои и Македонија и Албанија, балканските сојузници ги освоиле.

Методија Соколки е автор на статијата *Осврт на вакафите и вакафските имоти во тетовската нахија во XV и XVI век*. (с. 151—168). Врз основа на податоци од објавени вакафнамиња и други документи со архивски материјали од пописни дефтери од XV и XVI век, како и од податоци од битолските кадиски сицили од XVII век авторот дава преглед како одделни села во Тетовската нахија најнапред биле доделени на одделни лица како муловна сопственост, а потоа како, каде и под какви услови биле увакафени. Во статијата се прикажани и приходите од вакофските имоти, како и расходите на тие приходи во текот на XV и XVI век, а подвлечена е и улогата на вакофите, особено во XVII кога тие, за разлика од XV век кога имале добротворни цели, се претвораат во најголеми зеленаши.

За еден позначаен објект на турската профана архитектура во Скопје и неговата улога во трговскиот и економскиот живот на овој град, со објаснување на наизивот на истиот — пишува Лидија Кумбарац — Боговиќ во прилогот *Капан ан во Скопје*. (с. 169—179).

Написот *Непознато житие на Варлаам Охридски како извор на настаните во Македонија од 1598 година* (с. 181—190) е од м-р Михајло Миноски. Во него авторот говори за попаѓањето на житието

на Варлаам во рацете на украинскиот публицист Иван Вишенскиј, кој, во времето на убиството од страна на Турците на овој Охридски архиепископ во Велес на 28 мај 1598 година, престојувал во Света Гора и делот од житието кој се однесувал за убиството на Варлаам и пренесувањето на неговите мошти во Охрид, од страна на охридското население го придобал, како последна глава, кон својот ракописен зборник под наслов *Новини (Новост или вест)* со цел да му послужи во пресметка на православната црква во неговата татковина Украина со Римо-католичката црква.

Последниот напис во рубриката *Статии и Прилози* под наслов *Оружјето во македонските ајдутски народни песни* (с. 191—200) е од Јелица Андоновска. Во него Андоновска приведува извесен број народни песни настанати во времето на неорганизираниот отпор на нашиот народ спрема Отоманското господство и неговите многубројни угнетувачи во кои се опејува ајдутското оружје со што прави обид да проникне во разработка на ова интересно прашање и дава поттик за неговото покомплексно разработкавање.

Во рубриката *Материјали* има два прилога. Во едниот, под наслов *Работничкото и комунистичкото движење во првите години на стара Југославија* (с. 201—236) проф. д-р Данчо Зографски приведува, со свој уведен коментар, еден документ кој се чува во Политичкиот архив на Министерството за надворешни работи на Германија во Бон, Истиот

носи наслов *Историски развиток на комунизмот* и за првпат се преведува на македонски јазик. Документот всушност е обемен извештај, односно елаборат, изработен кон крајот на месец октомври 1923 година од Германскиот конзулат во Загреб и доставен до Министерството за надворешни работи во Берлин. Истиот претставува своевиден преглед на револуционерните превирања во првите години на стара Југославија со изнесување на фактите по еден хронолошки ред, со историски тек на настанувањето, разраснувањето, успесите, кризите и поразите на работничкото движење и на свесната авангарда на југословенскиот пролетаријат — КПЈ — гледани низ призмата на ова претставништво на капиталистичка Германија во Загреб, т.е. со оценки и толкувања на неприкриена антикомунистичка тенденција, бидејќи и самата Германија во тој период е изложена на револуционерни потреси.

Вториот прилог е од проф. Љубен Лапе и носи наслов *Патувањето на Василиј Василевич Водозов во Вардарска Македонија во 1914 година и неговите впечатоци* (с. 237—270). Авторот во него изнесува, во превод на македонски јазик, едно предавање на видниот прогресивен руски публицист Василиј Василевич Водозов кое го одржал на 5 април 1915 година во Петроград и во кое зборува за своите впечатоци од посетата на повеќе градови во Вардарска Македонија, извршена кон крајот на 1914 и почетокот на 1915 година, заклучувајќи дека македонскиот народ

претставува сосема особена економско-етничка целина, која ја расчережиле соседните монархии во Балканските војни под изговор дека му носат слобода, и го осудува заграбувачкиот карактер на балканските монархии. Со оглед на тоа дека Водовозов не бил историчар, затоа во предавањето изнел некои историски неточности и ставови, кои професор Лапе во својот коментар ги корегира. Во прилогот е поместен и извештајот на придружникот на Водовозов, Трајан Живковиќ — чиновник во военото пресбиро на Србија, до претседателот на Министерскиот совет на Србија Никола Пашиќ, во кој се појаснети некои моменти од посетата на Водоземов кој тој во своето предавање не ги спомнува. Предавањето и извештајот се наоѓаат во Архивот на Министерството за надворешни работи на Србија.

Во овој јубилеен број на „Гласник“-от рубриката *Библиографија* е поместена во одделен отпечаток во кој д-р Владо Ивановски, откако во уводниот дел на кусо дава напомена за целите и развојниот пат на списанието

„Гласник“, откако појаснува што содржи и како се подредени библиографските податоци во одделниот отпечаток и откако ги именува досегашните состави на редакциите на „Гласник“-от на 240 страници дава приказ на сите 46 броеви на „Гласник“-от излезени во изминативе две децении со следниве варијанти: содржина на „Гласник“-от по броеви, содржина по автори, содржина по периоди и проблеми, а на крајот е даден и список на авторите-соработници (Варијантата „Содржина по периоди и проблеми“ е дадена и на француски јазик).

Во рубриката *Критика* има еден прилог, а во рубриката *Рецензии и Прилози* — девет прилози.

На крајот искрени честитки на „Гласник“-от по повод неговиот 20-годишен јубилеј и топли желби за во иднина на своите страници и понатаму со успех да ја проучува и презентира пред научната и светската јавност вистината за минатото на македонскиот народ и на нашата земја.

Ксенија ЦИДРОВА-МАКЕДОНСКА